

За незалежну, вільну українську науку!

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ім. ШЕВЧЕНКА в ЄВРОПІ

Вісті із Сарселю

Неперіодичний бюлетень Акції—С

Париж-Мюнхен

грудень 1966

Ч. 7

З нагоди Різдва Христового і Нового Року пересилаємо всім членам нашого Товариства, братнім організаціям НТШ у світі, Співробітникам, Передплатникам і Фундаторам «Енциклопедії Українознавства» і Жертводавцям Акції—С, її Організаторам, всім Прихильникам Наукового Осередку НТШ в Сарселі та всьому Українському Громадянству

найщиріше побажання всього добра,

Веселих Свят! Щасливого Нового Року!

ХРИСТОС РОЖДАЄТЬСЯ!

Виділ Наукового Товариства ім. Шевченка
Сарсель

Редакція і Видавництво
Енциклопедії Українознавства

20-ЛІТТЯ ВІДНОВЛЕННЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ім. ШЕВЧЕНКА

Минає 20 років з часу, коли я почав підготовку для відновлення на еміграції праці Наукового Товариства ім. Шевченка, що її два рази переривали воєнні події. Офіційною датою відновлення діяльності НТШ треба вважати загальні збори НТШ, які відбулися в Мюнхені 30 березня 1947 року. Рік пізніше почалася праця над «Енциклопедією Українознавства» («ЕУ»), у 1949 році вийшов її перший том; 1951 року закінчено працю над першою загальною частиною «ЕУ» і в тому ж році перенесено центрально НТШ й Головної Редакції «ЕУ» до Сарселю під Париж. Це загальновідомі факти, вони представлені у виданнях НТШ, зокрема в «Хроніці НТШ» за час від 1939 до 13. 3. 1949 (ч. 75), все ж таки дозволю собі їх пригадати й доповнити моїми спогадами.

В цьому числі «Вістей із Сарселю» писатиму про відновлення діяльності НТШ та про початок праці над «ЕУ», в наступному — про постановня сарселяського наукового осередку.

НТШ у 1939–45 рр. Останні довосні загальні збори НТШ відбулися 28 червня 1939 року у Львові. Ніхто з нас, їх учасників, не думав, що це останні загальні збори на рідних землях. Після загальних зборів діяльність НТШ майже припинилась з уваги на літні канікули, а згодом польсько-німецьку війну. Нові окупанти Галичини — большевики відразу припинили діяльність НТШ і призначили своїх комісарів до поодиноких установ Товариства, а на скликаних з їх розпорядження загальних зборах 14. 1. 1940 всупереч статутіві винесли ухвалу про ліквідацію НТШ. Тодішній голова НТШ проф. Іван Раковський на знак протесту виїхав напередодні зборів на захід і незабаром опинився в Кракові, де очолив Наукову раду при Українському Центральному Комітеті. По зайнятті Галичини німцями члени НТШ відновили працю Товариства, але незабаром німці заборонили його діяльність, а майно НТШ (будинки, музеї, бібліотеку), що за совєтської влади удержавлено, не були повернені українцям. Не почав діяти Науковий Інститут ім. Шевченка, який мені вдалося виклопотати у генерал-губернатора Франка ще до початку війни з большевиками; декрет про його заснування був навіть проголошений, для нього був призначений бюджет і будинок у Кракові. Після приєднання Галичини до Генеральної Губернії осідком Наукового Інституту ім. Шевченка мав бути Львів, але незабаром і ця скромна форма українського наукового осередку перестала бути актуальною через опір Берліну.

Попри це секції і комісії НТШ вели далі приховану наукову діяльність: збори членів, реферати, прилюдні доповіді на актуальні теми, підготовка наукових праць, які передавали Українському Видавництву Краків–Львів, щоб видати їх у слушний час, номінація нових дійсних членів тощо. Цій роботі допомагав Український Центральний Комітет і згадане вже Українське Видавництво. Нова совєтська окупація в другий раз припинила працю НТШ.

1945–46 р р. На цей раз на еміграцію виїхала велика частина дійсних членів НТШ; чимало з тих, що залишилися на рідних землях, зазнали совєтських репресій.

На еміграції — в Німеччині й Австрії — зустрілися учені з Західної України з своїми колегами з давнішої еміграції і з тими, що 1943 року шляхом через Львів виїхали з Центральних і Східних Земель. Частина наших наукових сил скупчилася навколо обох еміграційних високих шкіл — Українського Технічно-Господарського Інституту (УТГІ) і Українського Вільного Університету (УВУ). Перший оформився вже літом 1945 року і розвинув жваву діяльність. У відновленні діяльності УВУ брав і я деяку участь, хоч вона була обмежена з уваги на складне політичне становище, в якому я опинився (вимоги совєтської влади видати мене в їх руки). У цьому відновленні допомогла субвенція Українського Видавництва (я був головою його надзірної ради) в сумі 10 000 марок.

На той час (осінь 1945) припадають і перші проекти організації української науки на еміграції: пропозиція проф. А. Яковлева — відновити

діяльність Українського Наукового Комітету; проєкт створити вільну асоціацію українських вчених під назвою Українська Вільна Академія Наук (УВАН), врешті мій проєкт, що появився як циклостильне видання під заголовком «Сучасні проблеми української науки» (з деякими змінами під псевдонімом Антін Корнівський: «Питання української еміграції в Європі», Мюнхен, 1946). Цей проєкт був згодом основою моєї програмової доповіді на загальних зборах НТШ і був прийнятий як підстава праці відновленого НТШ (друком вийшов в журналі «Сьогодні й Минуле», 1948, ч. 1). Шукаючи організаційних форм для української науки, я звернув увагу на існуючі вже до війни установи – Наукове Товариство ім. Шевченка та Мазепинсько-Могилянську Академію Наук, що постала 1937 року на еміграції постановою екзильного уряду Української Народної Республіки.

Свої заходи в справах організації української науки я мусів, хоч як вони були припадні, припинити з причин, не залежних від мене. Я міг їх відновити тільки в кінці 1946 року; тоді я й переїхав на постійне перебування до Мюнхену. В той час число українських високих шкіл на еміграції (всі в Баварії) збільшилося вже до 6 і діяло кілька наукових організацій, серед них найважливіша УВАН, яка вважала себе центром наукової роботи усїєї еміграції. Їх науково-видавнича діяльність (не рахую тут циклостильних видань) була мінімальна. На жаль, не відновлено діяльності Українського Наукового Комітету, який до війни об'єднував українські наукові асоціації на еміграції й на Західній Україні та мав деяке міжнародне визнання; це була вина ректорів УВУ, які статутowo очолювали Український Науковий Комітет.

Відновлення НТШ. Ще 1946 року до мене звернувся уряд УНР з проханням відновити діяльність Мазепинсько-Могилянської Академії. Розмови з численними колегами лише підтвердили мою думку, що відновлення академії майже не має прихильників, бо вона існувала тільки короткий час, не змогла ще себе виявити й була мало знана серед українського громадянства. Разом з цим я знайшов підтвердження іншої концепції – відновлення діяльності найстарішого українського наукового Товариства – НТШ. За відновлення НТШ промовляло: 1) НТШ найстаріша українська наукова установа, яка об'єднувала впродовж багатьох років всіх українських учених; 2) воно широко відоме не тільки серед всього українства, а й серед чужинців; багато чужинецьких учених було й є дійсними членами НТШ, у численних наукових бібліотеках є видання НТШ; 3) на еміграції опинилася більшість Відділу НТШ з головою І. Раковським на чолі та переважна кількість членів. Мої думки знайшли підтримку майже всього членства НТШ, з яким я контактувався особисто або листовно. Зокрема ініціативу відновлення Товариства підтримали його голова проф. Раковський, який перебував у той час в Австрії, та інші члени Відділу, які опинилися в Німеччині (д-р І. Витанович, інж. А. Мілянчик, д-р С. Ю. Пеленський, д-р С. Храпливий; тільки один член Відділу залишився в Галичині), проф. З. Кузеля, з яким я найбільше радився, далі проф. Р. Смаль-Стоцький (я високо цінив його працю як генерального секретаря Українського Наукового Інституту в Варшаві), проф. Я. Пастернак, проф. Ю. Полянський, проф. М. Чубатий, який на той час перебував

в Америці, проф. І. Мірчук, проф. Ю. Павликовський й інші. Бажання гідно продовжувати багаторічні традиції та відкрити вступ у широкий світ, якому НТШ було відоме, та наявність великого числа дійсних і звичайних членів на еміграції — були тими ідейними і правними основами, що спричинилися на відновлення Товариства.

Воно відбулося на загальних зборах, що їх скликала на 30. 3. 1947 у Мюнхені ініціативна група з проф. Зеноном Кузелею, найстарішим (з 1909), побіч проф. Раковського, дійсним членом НТШ. На загальних зборах були представлені 52 члени НТШ (33 присутніх і 19 уповноважень; 29 дійсних і 23 звичайних членів), що й свідчило про правильність ідеї відновлення Товариства. З перспективи майже 20 років згадую — мабуть, як й інші учасники цих загальних зборів — день 30. 3. 1947 року з деяким зворушенням і гордістю. Це ж з'їхалися члени найстарішої української наукової установи не в місці заснування Товариства — у Львові, не у власному будинку з багатими музеями, кабінетами й величезною бібліотекою, але у чужому напівзруйнованому місті, в бідному приміщенні. Вони приїхали з усіх закутків Німеччини, переважно з скитальських таборів. Попри це настрої був піднесений, бо ми були переконані, що творимо велику справу.

З перспективи часу думаю, що ми зробили добре, відновивши наше Товариство. Об'єктивним доказом цього може бути й оцінка нашого національного ворога — російських большевиків. Це ж після нашого з'їзду в Берхтесгадені у вересні 1948 року, присвяченого вшануванню пам'яті патрона Товариства — Тараса Шевченка, советське радіо говорило про учасників з'їзду як про негідників, які насмілились стати під прапор Шевченка. Багато років на Радянській Україні не згадували про працю НТШ на еміграції: воно ж офіційно перестало існувати 1939 чи 1940 року. Цікаво, що в «Українській Радянській Енциклопедії» під гаслом «Наукове Товариство ім. Шевченка» — доля НТШ якось дивно представлена: «Під час перебування Західної України під владою панської Польщі (1919–39) видання т-ва часто мали антирадянське спрямування. НТШ як науковий центр занепало. Після воз'єднання 1939 р. Західної України з Українською РСР архів НТШ зберігається у Бібліотеці АН УРСР у Львові».

За останні роки вже згадується про нас як т. зв. «Наукове Товариство ім. Шевченка». На маргінесі можна згадати, що НТШ це, на жаль, єдина українська культурна установа, яка діяла впродовж багатьох років на рідних землях, і яка діє далі на еміграції. З великою шкодою для українства не відновлено на еміграції діяльності товариства «Просвіта», яке могло стати завдяки своїм традиціям культурно-освітнім осередком для всієї української діаспори — її «міністерством освіти». Не відновлено діяльності товариства «Рідна Школа», найстарішого українського щоденника «Діло» тощо.

На загальних зборах головою НТШ обрано попереднього голову — проф. І. Раковського, його заступником проф. З. Кузеля (з 1949 року — голова), генеральним секретарем проф. В. Кубійовича; членами Виділу професорів: о. В. Лябу, Ю. Павликовського, Є. Храпливого, М. Чубатого, В. Щербаківського, згодом кооптовано ще проф. Я. Падоху. Організаційно-наукова

праця скупчилася в генеральному секретаріаті, наукова – в трьох традиційних секціях (Історично-Філософський, Філологічний і Математично-Природописно-Лікарській).

Напрями праці. На загальних зборах вирішено після мого реферату напрями наукової праці НТШ й найдоцільніші організаційні форми в умовах діаспори. Ось тоді висловлені мої думки («Сьогодні й Ми-нуле», ч. 1, 1948).

«І завдання української науки й форми організації українського наукового світу мусять випливати із безпосереднього зв'язку з життям. В сьогоднішніх трагічних для нашої нації часах український учений повинен в першу чергу займатися не цими проблемами, які йому особисто любі й милі, але цими, які сьогодні зв'язані з потребами нації. Серед сотень проблем повинен український учений присвятити свій труд в першу чергу тим, на розв'язку яких же нація і сучасне життя. З другого боку, є сотні проблем, розв'язка яких не є строго актуальна й які зовсім спокійно можна оголосити в майбутності. Не перечимо тут засади свободи науки, але вимагаємо від українського ученого, щоб його творчі зусилля були в першу чергу зв'язані з проблемами народу. З другого боку, якщо українська наука звертається до суспільності з вимогою допомоги, то ця вимога оправдана тоді, коли наша наука також допомагає нації й не стоїть здалека від її життєвих потреб. Очевидна річ – виняток творять високоякісні твори та праці з тих ділянок науки, які не можуть мати безпосереднього зв'язку з актуальним політичним життям. Для розв'язки зокрема актуальних питань найкраще потворити в рамках наших наукових установ окремі клітини (інститути)».

НТШ у 1947–50 рр. Це – напрями, але дійсність, у якій треба було їх реалізувати, була сувора. Ми не мали ні приміщення, ні бібліотеки, ні фінансових засобів; ми мали лише науковців, які серед матеріальних злиднів і в розпорошенні хотіли працювати.

Нам удалося незабаром організувати верстат праці, хоч як він був скромний. Ми знайшли одну, згодом дві кімнати (розміри 5 x 2,5 м) в німецькій школі, в якій уже примістився УВУ, влаштували канцелярію з двома, згодом трьома платними силами. Ліквідатори Українського Видавництва Краків–Львів пожертвували для НТШ цінну бібліотеку, вивезену з рідних земель, і прийшли з першою фінансовою допомогою. Невдовзі своїй науковій установі допомогло громадянство грошовими жертвами, зокрема Об'єднання українських приватних підприємців (воно створило навіть окремий Комітет приятелів НТШ під проводом Я. Пастушенка), українська кооперація, управи українських таборів та ЦПУН.

Ми значно збільшили число наших дійсних членів, зокрема ученими з Центральних і Східних Земель, що з ними ми не мали так довгого зв'язку. Праця Товариства відбувалася не тільки в рамках секцій і низки комісій, але також інститутів (їх не було до війни), які мали займатися точно окресленими цілями і розробляти ряд актуальних проблем; вони мали мати постійних платних працівників. З 5 таких інститутів – Енциклопедії Українознавства, Національних Дослідів, Української Мови, Віб-

Виділ Наукового Товариства ім. Шевченка у 1948 р.

Сидять зліва: проф. Є. Храпливий, проф. В. Кубійович, проф. З. Кузеля, проф. Л. Вілецький (дир. Філологічної Секції). Стоять зліва: проф. Я. Падол, проф. І. Розгін (дир. Мат.-Прир.-Лікарської Секції), д-р В. Лончина, проф. І. Мірчук (дир. Іст.-Філософичної Секції), проф. о. В. Лаба, проф. Ю. Павликовський.

ліологічного і Публіцистичного, ширшу діяльність розвинули лише два перші.

У зв'язку з розпорощенням членства та навіть членів Виділу й Президії (проф. Раковський жив переважно в Австрії, з 1948 року виїхав до ЗДА, проф. Кузеля перебував постійно у Фюрті) організація роботи припала насамперед на генерального секретаря і його канцелярію, які були змушені взяти на себе більшість завдань Виділу, а навіть секцій. Секретарем президії був д-р В. Лончина, деякий час д-р І. Левкович, згодом д-р О. Горбач.

Побіч засідань поодиноких секцій і комісій, на яких читалися реферати членів, відбувалися спільні засідання секцій (перше в пошану Тараса Шевченка вже в день загальних зборів, друге на честь Івана Франка 13. 6. 1947) та наукові з'їзди – у Міттенвальді (15-18. 9. 1947) і Берхтесгадені (5-7. 9. 1948). Ці останні мали чимале значення, бо, крім доповідей для всього членства й гостей, їх використано для зібрань секцій, комісій і інститутів та для обговорення актуальних питань. Гостинність таборових управ і гарна гірська природа не мало спричинилися до ближчого знайом-

*Учасники Наукового З'їзду НТШ в Берхтесгадені
(5-7 вересня 1948)*

Сидять зліва: проф. Я. Пастернак, проф. В. Доманицький, проф. Л. Білецький, проф. З. Кузеля, проф. В. Кубійович, проф. В. Щербаківський, проф. о. В. Лаба, проф. І. Мірчук, —, проф. Я. Падох; стоять перший ряд зліва: проф. І. Витанович, проф. В. Лев, д-р В. Стецюк, проф. В. Радзикевич, д-р І. Тесля, проф. К. Кисілевський, проф. Б. Крупницький, проф. Є. Храпливий, проф. Є. Пеленський, —, д-р І. Федів, дир. Є. Бачинський, Марія Мірчук, над нею проф. І. Розгін і направо проф. Ю. Павликовський, проф. М. Дольницький; в двох останніх рядах зліва: д-р Е. Жарський, —, —, —, доц. В. Янів, проф. Ю. Студинський, проф. В. Гришко, проф. М. Васильїв, д-р П. Ісаїв, д-р І. Німчук, проф. О. Кульчицький, —, проф. Л. Окіншевич, —, —, проф. П. Курінний, д-р Б. Лончина й ін.

ства членства і обміну думками, що при їхньому розпорощенні мало велике значення.

Вже за кілька місяців після відновлення діяльності НТШ ми віддали до друку перші праці Товариства — найповажніший балянс досягнень кожної наукової установи. У зв'язку із зміненими умовами ми устійнили такі серійні видання: репрезентативне й найбільш відоме видання Товариства — «Записки НТШ», які охоплювали тепер всі праці секцій, комісій і інститутів, що доти виходили в різного роду публікаціях НТШ; журнал українознавства «Сьогочасне й Минуле», «Хроніка НТШ». До цих трьох серій, які виходили на рідних землях, ми розпочали нову — «Бібліотеку Українознавства» — підручні книжки з різних ділянок українознавства. До позасерійних видань належала головне «Енциклопедія Українознавства». За деякий час перестав виходити журнал «Сьогочасне й Минуле» (вийшло 3 чисел) як через брак фондів, так і редактора, натомість стали появлятися чужомовні резюме прочитаних доповідей — «Про-

ceeding's» або ж «Resumés». За 1948–49 роки НТШ випустило 87 аркушів друку, тобто в середньому 43,5 аркуша на рік, або значно більше, ніж за останні роки на батьківщині (30 аркушів друку щороку).

До моїх обов'язків належало ще ведення Інституту національних дослідів. Його завданням було в той час збирання матеріалів щодо національних відносин Галичини до 1939 р. Результатом цієї праці була пізніше поява моєї «Етнічної карти Південнозахідної України (Галичини)».

Плян праці над «Енциклопедією Українознавства» постав ще до відновлення НТШ. У червні 1947 року оформився Інститут Енциклопедії під проводом проф. З. Кузелі. Тому що конкретна робота над «ЕУ» не посувалася вперед, я мусів літом 1947 року стати одним з двох її головних редакторів і взяти на себе більшість організаційної роботи. Зробив я це дуже нерado, бо нові обов'язки займали стільки часу, що праця в Інституті національних дослідів відійшла на другий план і майже не було можливості вести особисту наукову роботу. Цей стан триває донині. До праці над «Енциклопедією Українознавства» ще повернуся, а тут ще згадаю про фінансову кризу, яку ми пережили влітку 1948 року.

Ця фінансова криза виникла наслідком зміни німецької валюти, коли фонди НТШ були сильно знижені, а потім значну суму заблоковано, а далі — зменшенням жертвенности через загальну фінансову скруту. Наша видавнича робота, зокрема праця над «ЕУ», зазнала б перерви, а може й зриву, якби в цей критичний момент не прийшов нам з допомогою апостольський візитатор для українців у Західній Європі єпископ Іван Бучко, який виклопотав для НТШ більшу одноразову допомогу від секретаря Конгрегації для Східньої Церкви кардинала Є. Тіссерана, й пізніше був щедрим меценатом нашого Товариства. Як вислід вдячності НТШ на своїх загальних зборах 9. 4. 1949 іменувала Кир Івана Бучка почесним членом НТШ.

«Енциклопедія Українознавства». З 1948 року донині найбільше зусиль НТШ спрямовано на працю над «ЕУ».

З самого початку були ясні напрями праці «ЕУ» і план її виконання (вони були дискутовані на з'їзді в Берхтесгадені і з'ясовані в передньому слові до 1 тому «ЕУ» з червня 1949). Наша «ЕУ» мала містити лише українознавчий матеріал і поділятися на 2 частини — загальну («ЕУ 1»), тобто підручник українознавства, і спеціальну — гаслову. Вже тоді думалося про чужомовне видання «ЕУ». Під час нашого перебування в Німеччині — перед виїздом більшости з нас на місце нового постійного поселення — ми хотіли реалізувати видання «ЕУ 1». Тому мусіли поспішати.

Працю над «ЕУ» уможлилював факт, що більшість українських науковців зібралася в Баварії та що серед них були знавці майже всіх ділянок українознавства, які докладно опанували свою ділянку знання і могли дати цінні статті навіть при малих бібліотечних фондах (до речі, більшість з них вивезла із собою деякі книжки й записки з своєї спеціальности, звичайно й манускрипти). Все такі статті поодиноких авторів, відредаговані редакторами відділів, ми посилали ще на рецензії знавцям з даної ділянки науки, і вони були ще вдруге або й втретє відредаговані. Інтенсивну й швидку працю над «ЕУ» уможлилювало й те, що ми могли

в редакційному бюро дати постійну платню працю 6-8 особам, а авторам і редакторам виплачувати гонорари. Хоч вони були малі, все ж такі вони мали значення при тодішній матеріальній скруті. Додаймо врешті, що в умовах еміграційного життя наші співробітники мали досить багато вільного часу. Та ще важливішу роль відігравав запал українських вчених, які охоче перемагали злидні еміграційного життя й включилися в спільну працю.

Велике значення мав факт, що навколо праці над «ЕУ» вдалося нам згуртувати майже всіх наших науковців і ряд визначних громадян зі всіх українських земель і з обох еміграцій.

Працю над «ЕУ 1» очолювали як головні редактори проф. В. Кубійович і проф. З. Кузеля. До складу Редакційної колегії входили: проф. Є. Гловінський, проф. Р. Димінський, проф. Н. Полонська-Василенко, проф. Ю. Шерех (Шевельов); її секретарем була С. Янів; карти і діаграми – роботи М. Кулицького. Як редактори відділів чи підвідділів взяли участь 21, як автори статей – 120 науковців і фахівців; далі 48 осіб співробітничало в «ЕУ» як рецензенти. Годі тут вирахувувати всіх авторів статей і редакторів. Згадаймо тих, які тим часом відійшли від нас: С. Баран, Л. Білецький, М. Васильов, М. Глобенко, Р. Димінський, В. Дорошенко, Д. Дорошенко, В. Дубровський, Б. Іваницький, В. Козловська, К. Кононенко, Б. Крупницький, З. Кузеля, Г. Махів, І. Мірчук, В. Мудрий, С. Пеленський, В. Петров, Д. Піснячевський, І. Раковський, Р. Савицький, В. Ю. Сірий, В. Січинський, І. Федів, А. Чернецький, Л. Чикаленко, О. Шульгин, О. Юрченко, А. Яковлів.

Цей довгий реєстр наших колег, які нас залишили, свідчить і про труднощі теперішньої праці над «ЕУ 2» – чимало з них не має на еміграції наступників...

Видавничу справу взяло на себе пластове видавництво «Молоде Життя» на чолі з д-ром А. Фіголем; «ЕУ 1» друкувалася в Нюрнбергу.

У процесі розгортання роботи довелося збільшити об'єм «ЕУ 1» з двох томів на три, тобто з 800 на 1 230 сторінок друку. Перший зошит «ЕУ» появився в половині 1949 року, тобто за рік після початку праці; робота над манускриптом була закінчена в половині 1951 року, а рік пізніше появився третій том. У той час Головна редакція перебувала вже в Сарселі.

Шукання осідку НТШ. Ми вже кілька разів згадували про виїзд нашого членства за океан. На день других загальних зборів НТШ на еміграції (9. 4. 1949) вже $\frac{1}{3}$ членства і приблизно таке число співробітників «ЕУ» були за океаном, рік пізніше – половина і вплив тривав далі. Тому вже з 1949 року розпочалося шукання постійного осідку нашого Товариства, а також Редакції «ЕУ», без чого не було можливе продовжувати її праці. Покищо ми творили відділи НТШ в місцях згуртування наших членів: вже у вересні 1947 року в ЗДА (Американський Відділ НТШ очолював проф. Микола Чубатий), а далі в Нідерляндах (тривав лише в 1949–51 рр.), Канаді (1949), Австралії (1950). Але це не вирішувало проблеми централі.

Про те, як ми її розшукували і як знайшли, завдяки владіці Іванові Бучкові, осідок у Сарселі, писатиму в наступному числі «Вістей».

Володимир Кубійович

ФУНДАТОР 22 ЗОШИТА «ЕУ 2»

бл. п. ЄВГЕН ЧУЧМАН

* 25 січня 1894
в Буську – Зах. Україна

† 1 листопада 1966
в Торонто – Канада

Чучман Євген, підприємець, суспільний і спортовий діяч, журналіст. Закінчив у 1914 р. Академічну гімназію у Львові; у 1915 р. вивезений росіянами як полонений до Росії. У 1917–18 рр. працював в одному з міністерств УНР і в той же час вчився на правничому відділі Університету св. Володимира у Києві. Після закінчення на еміграції правничих студій повернувся до Галичини, де працював як помічник адвоката в Золочеві. 1926 р. переїхав до Львова, де спершу працював як прокурист відділу однієї лодзкої мануфактурної фабрики, а з 1932 р. став співником графічного закладу «Унія», заснованого його братом Маріяном кілька років тому. Весь свій вільний час Покійний присвячував організації українського спорту, у якому бачив можливість національного усвідомлення міської молоді, що в той час потопала в польсько-жидівському морі. Тоді ж організував і довгий час очолював шахову дружину «Шаховий коник», що з неї вийшли такі визначні мистці, як Степан Попель, Мирослав Турянський та інші. Весь час перебування у Львові дописував до щоденника «Діло», особливо спортові статті. Після вибуху війни довгий час перебував у Німеччині, останній час у Фрайбургу, де був головою Українського допомогового комітету. 1949 р. виїхав до Канади і з 1950 оселився в Торонто, де працював в торгівлі парцелями, у 1960 р. перейшов на пенсію.

Славної пам'яті Євген Чучман записав з спадщини 1 000 доларів на потреби «Енциклопедії Українознавства», що їх переслав брат Покійного Маріан Чучман.

Славної пам'яті Євген Чучман став таким чином фундатором-меценатом «ЕУ 2».

Вічна Йому Пам'ять!

Виділ Наукового Товариства
ім. Шевченка
Сарсель

Редакція і Видавництво
«Енциклопедії Українознавства»

Матеріал до 22 зошита «ЕУ 2», що охоплюватиме понад 500 гасел на літеру «Н» (від гасла «Намісництво») і невелике число гасел на «О» складатися і появиться в перші місяці 1967 р.

Серед гасел масмо такі більші статті, а навіть малі монографії: Наполеоніда, Нарбут Юрій, Народна Медицина, Народний Дім у Львові, Народний календар, Народники, Народовці, Натуралізація, Наука, Наукове Товариство ім. Шевченка, Нафтова промисловість, Нафтові родовища, Націоналізм, Національна політика Комуністичної Партії Советського Союзу, Національний дохід, Національний склад людности українських земель (з кількома картами), Національні меншості, Національно-Демократична Партія, Неоклясики, Нечуй-Левицький Іван, Низький (Лемківський) Бескид, Німеччина, Німці, Новаківський Олекса, Норманська теорія, Нью-Йорк.

З ХРОНІКИ НТШ У ЄВРОПІ

До сторіччя народження Михайла Грушевського

З нагоди 100-річчя народження Михайла Грушевського заходами Дирекції Семінару історії Східньої Європи Унів. Людвіґа Максиміліяна та Відділу НТШ у Європі 9 грудня 1966 року була влаштована у Мюнхені наукова конференція. Головну доповідь виголосив проф. д-р Гельмут Нойбауер з Гайдельбергу: «Михайло Грушевський й історія Східньої Європи». З вступним словом виступив проф. д-р Георгі Стадтмюллер, керівник Семінару історії Східньої Європи й директор Інституту Східньої Європи. На закінчення конференції проф. д-р Володимир Кубійович розповів про діяльність М. Грушевського в Галичині, зокрема про його ролю в організації Наукового Товариства ім. Шевченка.

Відзначення пам'яті Володимира Гнатюка

У неділю 17 жовтня 1966 року НТШ у Європі відзначило пам'ять визначного етнографа і організатора наукової праці д-ра Володимира ГНАТЮКА (1871–1926) панахидою, відслуженою в катедральному храмі св. Володимира у Парижі. Як довголітній (з 1899) секретар НТШ славної пам'яті Володимир Гнатюк був разом з його головою Михайлом Грушевським і Іваном Франком головним організатором наукової роботи НТШ. Побіч особистої наукової праці Володимир Гнатюк відзначився як невтомний редактор близько 60 томів «Етнографічного Збірника» і «Матеріалів для української етнології», що їх видавало НТШ. В. Гнатюк був з 1899 року дійсним членом НТШ, членом ВУАН, членом-кореспондентом чеської і російської Академії та ін.

Новий том «Записок НТШ»

Закінчується друк 181 тому «Записок НТШ». До нього увійшли головним чином праці Наукової Конференції, яка відбулася 1963 року на тему: «Релігія в житті українського народу» у Рокка ді Папа біля Риму. Том є спільним виданням НТШ, УВУ, УБНТ, УВАН і призначений Його емінінції Верховному Архиепископові Кардиналу Йосифу Сліпому, почесному та дійсному членові НТШ – у його 75-ліття та 50-ліття священства. Крім матеріалів, присвячених безпосередньо ювілятові (біографічний нарис, бібліографія праць), том складається з наступних статей: о. протоарх. д-ра А. Г. Великого, ЧСВВ: «Релігія і Церква – основні рушії української історії», інж. А. Жуковського: «Сучасний стан релігії й Церкви під советами, зокрема в УССР»; проф. д-ра О. Кульчицького: «Проблематика взаємин етнопсихології і диференціальної психології релігії»; проф. д-ра П. Курінного: «Українська ікона княжого часу Х–ХІІІ століть», д-ра Б. Микитюка: «Християнські й позахристиянські елементи в українських народних звичаях»; о. д-ра І. Патрила, ЧСВВ: «Вплив християнства на українське законодавство»; проф. д-р Н. Полонської-Василенко: «Українська Православна Церква після Переяславської угоди»; м-тра П. Цимбалістого: «Українські культурно-релігійні впливи на Московщину (XVII–XVIII)»; проф. д-ра В. Янева: «Релігійність українця з етнопсихологічного погляду». Збірник матиме 16 аркушів друку і буде багато ілюстрований; виходить за редакцією проф. д-ра В. Янева.

Д-р Атанас Фіголь у ЗДА й Канаді

Фінансовий референт НТШ і член Редакційної Колегії ЕУ д-р А. Фіголь виїхав у серпні 1966 року в справах «Пласту» й ЕУ за океан. Він відвідав головні скупчення українців у Канаді й ЗДА, де виступав з доповідями.

З причини відсутности д-ра Фіголя звіт з «Акції-С» буде вміщений в наступному числі «Вістей».

З діяльності осередку праці НТШ у Німеччині

Заходами осередку праці НТШ у Німеччині відбулися у Мюнхені, в домі Української Культури наступні доповіді:

8. 7. 1966 р.: проф. д-ра Василя Маркуся:
«Українська меншість в східноєвропейських народних демократіях»
15. 7. 1966 р.: о. митроф. протоієрея Михайла Коржана:
«Значення 2-го Ватиканського Собору для Православних Церкв»
(доповідь улаштована спільно з відділом УХР)
22. 7. 1966 р.: проф. Сергія Жука:
«Портрет Т. Шевченка у скульптурі»

БІБЛІОТЕКА НТШ-САРСЕЛЬ

одержала в 1966 р. такі книжки від авторів і видавництв, за що складає щиру подяку всім жертводавцям (продовження списка):

Kravčenko Vasil, Dipl. Ing., *Zur Dynamik kleiner Zugprüfmaschinen mit Neigungspendel*. Sonderdruck aus „Materialprüf.“ 7 (1965) Nr. 12 Dezember. Seite 459—463. — Резюме в нім., англ. і франц. мовах. — дар автора.

Fedoronczuk Wasyl, *Realità sovietica d'oggi*. Milano—Roma, „Oltrecortina“, 1964. 103 pp. — дар автора.

Maslow Myroslawa, *Phosporylation photosynthétique des chloroplastes isolés de Bryophyllum*. „Physiol. Vég.“ 1964. 2 (2). 209—220 pp. — дар автора.

Kozakevitch P., Repetylo O., Thibau J. (†), *Viscosité des laitiers phosphates d'affinage à l'oxygène*. Extrait de la „Revue de Métallurgie“, Avril 1965. 62, n° 4, 291—298 pp. — дар співавтора Ольги Репетило.

Patron's Supplement. Winter 1965. Associated American Artists. We present a new collection of signed, original, limited edition etchings, litographs and woodcuts at the low price of only dollars each. „Moppet“ — by Jacques Hnizdovsky. — дар мистця Я. Гніздорського.

Kurach J. *L'esposizione*. Milano (Italia). 12—31. 3. 1966. Assessorato al Turismo del Comune di Milano. — дар мистця.

Lewytzkij Borys, *Neue Wege in der Sowjetwirtschaft? Das Libermansche Experiment: Stand und Chancen*. DAG-Hefte für Wirtschafts-Sozial- und Kulturpolitik. Hamburg. Heft 4, Oktober 1965s 162—167 S. — дар автора.

Lewytzkij Borys, *Warten auf einen neuen Lenin*. Das schwierige Anpassung der KPdSU an die modernisierende Gesellschaft. Bonn, 3. November, 1965. B. 44/65. Aus Politik- und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung „Das Parlament“. 23 S. — дар автора.

Delitto contra la cultura. Roma—Milano. „Oltrecortina“, 1965. 31 pp. — дар д-ра В. Маркуся.

Іларіон, митрополит. *Наші бій за державність*. Історична епопея. Частина друга. Вінніпег, Наша Культура, 1966. 144 стор. — дар видавництва.

Рибчин Іван. *Геопсихічні реакції і вдача українця*. Дніпрова хепля, Мюнхен 1966. 38 стор. — дар видавництва.

Каталог видань Української Академії Наук. 1918—1930. Приготував і видав Дмитро М. Штогрин. Т-во Українських Бібліотекарів Америки, Чікаго 1966. 1. Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії Наук 1918—1929. Київ, 1930. 286 стор.; 2. Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії Наук за 1930 рік. Слов'янські біо-бібліографічні матеріали т. I. (фотографічним способом), Київ, 1931. 76 стор. — дар мгр-а Володимира Савчака з Бронксу, ЗДА.

Богдановъ С. М. *Земледѣліе*. Пособіе для учащихся въ высшихъ учебныхъ заведеніяхъ. Изд. 2-е. С.-Петербургъ. Изд. А. Ф. Девріена, 1914. 340 стор. — дар п. В. Грушки з Гренобля (Франція).

Данилів Теодор. *Основоположник Пласту*. (До 80-річчя з дня народження професора д-ра Олександра Тисовського). Молоде життя, Мюнхен 1966. 46 стор. — дар автора.

Горбач Олекса. *Арго українських школярів і студентів*. Відбитка з «Наукових Записок» УВУ. Мюнхен, 1964—66. 55 стор. — дар автора.

Цвіт України. Альманах школи українознавства ім. Лесі Українки в Сиракузах. 1954—1964. Вид-во Школи українознавства ім. Лесі Українки, Сиракузи 1965. 83 стор. — дар видавництва.

Чубатий Микола. *Історія християнства на Русі-Україні*. Т. I. (до р. 1353). 816 стор. Видання Українського Католицького Університету. Частина I. Праці Греко-Католицької Богословської Академії. Том XXIV—XXVI. Рим—Нью-Йорк, 1965. — дар видавництва.

Онацький Євген. *Українська Мала Енциклопедія*. Буенос-Айрес. Накладом Адміністрації УАПЦеркви в Аргентині.

Книжка XI. Літери Пере — По. 1963. 1333—1460 стор.

Книжка XII. Літери По — Риз. 1963. 1461—1588 стор.

Книжка XIII. Літери Риз — Се. 1964. 1589—1716 стор.

Книжка XIV. Літери Се — Сті. 1965. 1717—1844 стор.

Книжка XV. Літери Сті — Уц. 1966. 1845—1912 стор. — дар видавництва.

Подворняк Михайло. *Небесний дім*. Пам'яті тих, «що вам говорили були Слово Боже» (Євр. 13:7). Дорога Правди, Вінніпег—Чикаго 1965. 240 стор. — дар автора.

Кушинський Федір, з Парижу подарував книжки, різними мовами.

Романенчук Богдан. *Азбуковник*. Коротка Енциклопедія. т. I. зош. 1. Київ, Філадельфія 1966. 56 стор. А — Алчевська Христя. — дар автора.

Український історик. 1—2 (9—10). Нью-Йорк—Мюнхен 1966. — дар видавництва.

Марунчак Михайло Г. *Студії до історії українців Канади*. т. II. Історія суспільно-культурного росту українців Манітоби. Піонерська доба. ч. I. 544 стор. УВАН. Збірник Заходознавства XI (9), Вінніпег 1966—1967. — дар автора.

Графіка. Виставка графіки групи «Васаг» — Клівленд-Огайо. 21—22 травня 1966. Учасники: Бобків Ростислава, Гірняк-Воевідка Марта, Раковський Роман, Свириденко Володимир, Тимчишин Роман — дар групи «Васаг».

Стріла. Квартальник зв'язку II-го Курення Старших Пластунок і XVII-го Куреня Сеньйорок «Перші Стежі», ч. 1 (52). 1966 — дар видавництва.

Тарнавський Остап. *Туга за містом*. Есеї. Ключі, Нью-Йорк 1966. 160 стор. Мистецьке оформлення Якова Гніздовського — дар автора.

Табір Ю-СУМА. «Захар Беркут». Міннеаполіс. ч. 1. 1966, липень — дар видавництва.

Наш Прапор. Одноднівка з нагоди посвячення прапора 1-го Куреня УПУ ім. Митрополита А. Шептицького в Монтреалі 31. X. 1965 — дар видавництва.

Коментар. ч. 2. В двадцяті річницю смерті гетьмана *Павла Скоропадського* 1945—1965. 8 + 46 + XVII + 114 стор. + фотографії (циклостиль). Видавництво — «Млин», Лондон-Гага. — дар видавництва.

Голос Братства. Орган Братства св. Архистратига Михаїла в Америці. Нью-Йорк. Оправлені річники: I, II, III. (1964, 1965, 1966) — дар митр. прот. Володимира Левицького.

Мацьків Володимир. *Наші діти і їх виховання.* Популярна розвідка для батьків. Накладом Учительської Громади у Філадельфії, Філадельфія 1966. 59 стор. — дар автора.

17-ті Загальні Збори Українського Конгресового Комітету Америки. Відділ у Босфало Н. Й. Квітень 1966. Матеріяли підготував С. Шипилявий. 28 стор. — дар С. Шипилявого.

Рахманний Роман. *Будівничий першої Української Народної Республіки.* (Відбитка з журн. «Сучасність» ч. I. 1966). Мюнхен, 1966. 30 стор. — дар автора.

Павловський Вадим. *Шевченко в пам'ятках 1861—1964.* 41 + 27 стор. Укр. Вільна Академія Наук у США. Ін-т Шевченкознавства. Обкладинка Петра Холодного, Нью-Йорк, 1966. — дар УВАН в США.

Терем. Літературна творчість на чужині. Модернізм. Неперіодичний ілюстрований журнал. Проблеми української культури. Видає Інститут української культури. 44 стор. (великий формат). Головний редактор Юрій Тис-Крохмалюк. Редактор числа Богдан Рубчак. Коштом Петра Рогатинського. Детройт, ч. 2. 1966. — дар видавництва.

Дійство про Кожного. *Мораліте.* Переклад Зенона Тарнавського. На горі, Мюнхен, 1964. 40 стор. — дар Ярослава Тарнавського.

Горбач Олекса. *Три церковнослов'янські літургійні рукописні тексти Ватиканської бібліотеки.* Видання Українського Католицького Університету ім. св. Климентія папи. Праці Філософ.-Гуманіст. факультету. Рим 1966. 160 стор. — дар автора.

Український мирянин в житті церкви, спільноти та людства. Матеріяли студійних днів УХР. (Рокка ді Папа 6. Риму, 13—16 жовтня 1963 р.) За ред. Володимира Янева. Видання Українського Християнського Руху. Випуск ч. 3. Париж—Рим, 1966. 418 стор. — дар видавництва.

Атанасов Петко. *Тарас Шевченко.* (Живот и творчество). 1814—1964. Профиздат, Софія 1964. 19 стор. — дар приятелів бібліотеки.

Автоматичен капан. *Українски хумор.* Переведе Петко К. Атанасов. Профиздат, Софія 1965. 64 стор. Библиотка «Сършел», Нр. 108. — дар приятелів бібліотеки.

Польхот Украйна. Сборник украински класически разкази. Подбор от Петко Атанасов. Преведоха от украински Лиляна Минкова и Петко Атанасов. Народна култура, Софія 1965. 418 стор. — дар приятелів бібліотеки.

Вселенський Собор Ватиканський II. Діяння і постанови. Переклав о. Атанасій Великий ЧСВВ. Вид-во ОО Василян. Українська духовна бібліотека.

III. Церква. Східні Церкви. Екуменізм. 1965. 214 стор.

IV. Боже Об'явлення. Духовенство і миряни. Виховання. 1966. 285 стор.

V. Церква в світі. Свобода і місії. Нехристияни. Рим 1966. 266 стор.

Марусин Мирослав о., Чини Святительських Служб в Київському Евтологіоні з початку XVI ст. Видання Українського Католицького Університету ім. св. Климента папи. Праці Греко-Католицької Богословської Академії, т. XXVII. Рим 1966. 208 стор. — дар видавництва.

Кравчук Михайло, о. Книга псалмів. Переклад українською мовою на основі грецького тексту з поясненнями. Видання Українського Католицького Університету ім. св. Климента папи. Праці Греко-Католицької Богословської Академії. Т. XXVIII. Рим, 1966. 240 стор. — дар видавництва.

Бужанський Антін. Ріка Прип'ять та її допливи. Старі водні шляхи між доріччям Чорного моря і Балтиком. (Географічно-археологічна студія). Волиніяна XV. Накладом спонзорів: М. Боровського, І. Гордіюка, М. Данилюка і В. Шиприкевича. Праці Ін-ту дослідів Волині. За ред. М. Л. Боровського. Вінніпег 1966. 40 стор. + карта — дар інж. В. Шиприкевича.

Розмова сторіч. (Збірник). Вступна стаття І. Мадинського. Автори: І. Гриць-Дуда, М. Качалуба, Ю. Боролич, Ф. Іванчов, В. Гайний, І. Галайда, В. Дацей, П. Гула, Ю. Дацко, Й. Збіглей, В. Гренджа-Донський, Ф. Лазорик, А. Кусько, І. Мадинський, І. Прокіпчак, М. Питель, Ю. Бача, С. Макара, Й. Сірка. Словацьке педагогічне вид-во в Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, Пряшів 1965. 375 стор. — дар С. Гординського.

Ромен Левко. Поеми. Євшан-Зілля, Торонто 1956. 72 стор. — дар видавництва «Юнак».

Коваленко Людмила. Прорість. Частина друга трилогії: Наша не своя земля. Тризуб, Вінніпег 1966. 255 стор. — дар автора.

Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей». Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Видавничий Комітет Пропам'ятної Книги «Січей», Едмонтон, 1965, 432 стор. — дар видавництва.

(Далі буде)

Société Scientifique Ševčenko

27, rue des Bauves, 95 Sarcelles, France, (tel. 582)

Ševčenko Gesellschaft der Wissenschaften

8 München 27, Laplace Str. 24. Germany. (Tel.: 48 03 72)

Druck: „Logos“ GmbH, Buchdruckerei und Verlag, 8 München 19, Bothmerstr. 14